

УДК 784.4 (477.86)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.0/25.178936>

Ольга ФАБРИКА-ПРОЦЬКА,

orcid.org/0000-0001-5188-1491

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва

Навчально-наукового інституту мистецтв

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

(Івано-Франківськ, Україна) *olgafp4@ukr.net*

НАРОДНІ КОЛЯДКИ В КОНТЕКСТІ ОБРЯДОВОЇ КУЛЬТУРИ ЛЕМКІВ

У статті акцентовано увагу на розкритті жанру колядок та їхніх різновидів в контексті обрядової культури лемків.

Розкрито історико-джерелознавчий аспект вивчення проблематики. Зазначено, що серед лемків побували народні колядки. У середині XIX ст. на Пряшівщині були поширені давні світські колядки, однак після Першої світової війни вони були витіснені церковними духовними піснями про возвелчення Ісуса Христа. Більш пізнім різновидом народних колядок були апокрифічні колядки, що розповідають про народження Христа. На відміну від церковних, апокрифічні колядки черпали традиційні фольклорні елементи з народних легенд та апокрифів.

До трагічного переселення лемків із рідних територій у 40-х рр. XX ст. Лемківщина зберігала давні зразки фольклору та архаїчні форми обрядовості. Зацікавлення дослідників цим регіоном сягає XVII – XVIII ст. Важливим компонентом є лемківська мова, яка є неоднорідною з точки зору лексики. У мовленні простежуються лексичні відмінності між різними частинами регіону. Карпатські, зокрема лемківські говірки, зберегли до наших днів чимало архаїзмів, увібрали значну кількість запозичень, польських та словацьких, румунських, угорських та німецьких. Вплив польських говірок (а саме малопольських) найбільше прослідковується на півночі, а словацьких (точніше східнославацьких) – на півдні; впливи обох говірок слабшають у міру просування на схід. Словацизми значно поширюються на північній Лемківщині (сучасній території Польщі).

Доведено, що народні колядки є одним із найбільш архаїчних жанрів лемківського фольклору. Сучасні записи лемківських колядок на території Польщі, Словаччини та України є подекуди лише збереженими залишками стародавніх народних колядок. Основні сюжети, мотиви, образи мають загальнослов'янське коріння, що свідчить про збереження проукраїнської основи.

Ключові слова: *Лемківщина, дослідники, народні колядки, апокрифічні колядки, церковні пісні, обрядовий фольклор.*

Olga FABRYKA-PROTSKA,

orcid.org/0000-0001-5188-1491

Candidate of the Art critic,

Associate Professor the Department of Musical Ukrainian Studies and Folk Instrumental Music Art

Institute of Art of the

Precarpathian National University after Vasil Stefanyk

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *olgafp4@ukr.net*

LEMKOS CHRISTMAS SONGS (KOLYADKY) IN THE CONTEXT OF THE RITUAL CULTURE

The article focuses on the disclosure of the genre of carols and their varieties in the context of the ritual culture of Lemkos. It is noted that there were folk songs among Lemkos. In the middle of the XIX century ancient secular song were distributed in Prešov Region, but after the First World War they were supplanted by church spiritual songs about the exaltation of Jesus Christ. A later variety of folk songs were apocryphal carols that tell the birth of Christ. Unlike ecclesiastical ones, apocryphal songs draw on traditional folklore elements from folk legends and apocrypha.

Until the tragic relocation of Lemkos from their native territories in the 1940s, as well as other Carpathian ethnographic regions, Lemkivshchyna preserved ancient samples of folklore and archaic forms of ritual. The interest of researchers in this region dates back to the XVII and XVIII centuries.

An important component is Lemko speech, which is heterogeneous in terms of vocabulary. The speech traces the lexical differences between different parts of the region. Most of the words cross the Lemkos region along the Carpathian ridge (along the ridge itself or a little to the north), separating the western and eastern parts of the Lemko dialect.

The influence of the Polish dialects (namely the Lesser Poland ones) is strongest in the north, and the Slovak (more precisely East Slavic) ones – in the south; the effects of both larks diminish as we move east. Slovacisms are much more common than Polonisms, crossing the Carpathian ridge and spreading in northern Lemkivshchyna.

The historical-source aspect of the study of the problem is revealed. It is proved that folk carols are one of the most archaic genres of Lemko folklore.

Today, the number of Polish-Slovak borrowings is increasing, especially in the vocabulary of apocryphal songs, in comparison with the great ritual works. Mythological folk ideas about various events of life and outlook are well preserved in the texts of songs.

The texts of the lemko songs (kolyadky) are not homogeneous. The main stories, motives, images have common Slavic roots. The main plots, images have all-Slavic roots, and this indicates that not only Christmas songs, but also partly the customs and traditions of the Lemkos Christmas rite have preserved the pro-Ukrainian basis as one of the manifestations of their ethnogenetic community.

Key words: Lemkivshchyna, researchers, lemko songs, church songs, ritual folklore, culture.

Постановка проблеми. Особливе місце в дослідженні української культури посідає вивчення різдвяної обрядовості, яка пов'язана з календарним циклом людини і містить чимало самобутніх і давніх явищ, а також доносить величезну інформацію про історію світоглядних уявлень горян, морально-етичних норм, народного мистецтва, музики, співу тощо. Календарно-обрядові пісні становлять цілісну систему, представлену різними жанрами: колядками, щедрівками та ін. «Виходячи з розуміння фольклору як продукту специфічної, історично зумовленої творчої діяльності, треба мати на увазі, що в ньому своєрідно проявляються закони художнього освоєння світу. Коли йде мова про естетичне відношення до дійсності у фольклорі, тоді слід вважати, що воно нерозривно пов'язане з різними функціями, в тому числі й практичними. Важко уявити собі усну та пісенну творчість поза народним побутом, звичаями, вона супроводжує різні види трудового життя, вплітається в календарне та сімейне коло свят та обрядів» (Фабрика, 2013: 62).

Кожен окремий жанр має свою специфіку відтворення дійсності, їх об'єднує спільність матеріалу, репрезентація якого залежить від міри й ступеня його збереження, географії поширення, активності побутування (Фабрика, 2013).

Обрядові пісні зимового циклу, а саме народні колядки є одним із найбільш архаїчних жанрів фольклору. Робити зміни в колядках, веснянках, творах весільної обрядовості, замовляннях та інших архаїчних жанрах вважалося порушенням прабатьківських традицій, як зазначає дослідник М. Мушинка, тому народ намагався уникнути будь-якого втручання в ці жанри, що дозволило добре зберегти в мові творів віддзеркалення давнього розуміння та сприйняття дійсності (Мушинка, 1967).

Термін «коляда» відомий у всіх слов'янських мовах. Обряд та звичаї, пов'язані із святкуванням Нового року, дуже схожі в багатьох слов'янських народів. Це свідчить про спільність їх походження (Дей, 1965: 13). Окремі дослідники назву

коляда (calendae) відносять до перших днів місяця та перших днів Нового року (Bartminski, 2002: 18). Такі впливи прослідковувалися на східнослов'янському ґрунті з виробленою новорічною обрядовістю й величальними піснями місцевого походження. Назву «коляда» дослідники В. Гнатюк, О. Коробка, Ф. Колесса, О. Дей розглядають як синонім збереженої назви «щедрівка», що походить від Щедрого вечора. Деякі дослідники назву «коляда» пов'язують з іменем язичницького божества Коляди – богині-матері молодого Божича-Сонця, або бога, який розпочинає Коло Свароже, тобто новий господарський рік (Войтович, 2002: 240), або з іменем Лада: «Ладом називали наші предки сонце, йому кожного року святкували три великі празники, перший – після зимового сонцевороту, називали цей празник Ко-Ладу, від чого й походить назва Коляда» (Войтович, 2002: 241).

Однією з причин різноманітності елементів зимової обрядовості Лемківщини та спільності з народами карпато-балканського регіону, на думку дослідників, є те, що Карпати споконвіків були контактною зоною багатьох етносів і культур, місцем перетину балканських, малоазійських, центрально-європейських, причорноморських, малоазійських та скандинавських цивілізаційних впливів, а також одним із головних дохристиянських сакральних центрів (Горбаль, 2011).

За висловом Ф. Колесси, «лемки, поряд з іншими карпатськими горянами – бойками та гуцулами – становлять західну діалектну групу, з притаманними їй архаїчними ознаками мелодії» (Колесса, 1929: IV). У зв'язку з тенденцією до зникання мовного діалекту лемків, матеріальної та духовної культури та стрімкими асиміляційними процесами дослідження та вивчення фольклорної традиції цієї найзахіднішої гілки українського народу є вкрай доцільним та актуальним.

Аналіз досліджень. До трагічного переселення лемків із рідних територій у 40-х рр. ХХ ст., як і інші карпатські етнографічні регіони,

Лемківщина зберігала давні зразки фольклору та архаїчні форми обрядовості. Зацікавлення дослідників цим регіоном сягає XVII – XVIII ст. Перші відомості про різдвяну обрядовість Лемківщини описували члени «Руської Трійці». Найдавнішим є запис української пісні «Про Штефана Воеводу», здійснений на південній Лемківщині. Вивчення різдвяної обрядовості Лемківщини розпочалося вже в перші десятиліття XIX століття. Важливим етапом цієї кропіткої роботи було нагромадження і фіксація матеріалу. За повнотою подачі матеріалу ці дослідження цілком неоднорідні, однак кожна така праця є надзвичайно цінною, оскільки фіксує народні традиції як певного регіону, так і конкретного часового відрізка (Горбаль, 2011).

Найдавніші записи колядок у 30- на поч. 40-х рр. XIX ст. на території східної частини Галицької Лемківщини було здійснено Іваном Бірецьким. До речі, рукописна збірка зберігається до сьогодні в архіві І. Вагілевича в Бібліотеці ім. В. Стефаніка у Львові, а ще декілька текстів – в архіві Я. Головацького. Декілька текстів записав дослідник Вінцент Поль.

Частина лемківських коляд опублікована Я. Головацьким у книзі під назвою «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» (Головацкий, 1878). Праця К. Туровського також містить декілька текстів колядок та згадку про збірку І. Вагілевича. Згодом кількість записів лемківських коляд зменшується. На зміну народним колядкам приходять у побут церковні коляди.

Зимова обрядовість, зокрема колядні тексти, були відомі в галузі славистики близько з другої половини XIX ст. Відомим збирачем фольклору став польський етнограф Оскар Кольберг, у записах якого є коляди з мелодіями, описи обрядів зимового циклу (Kolberg, 1974).

Також серед дослідників зимової обрядовості лемків відомими є І. Верхратський, О. Веселовський, В. Гнатюк, Ф. Колесса, О. Потебня, І. Свенціцький, П. Караман, Ф. Котуля та Ю. Кшижановський. Серед українських митців слід згадати О. Дея, К. Сосенку, М. Грушевського, О. Потебні та ін. Лемківські коляди збирали й досліджували І. Панькевич, І. Франко, О. Зілинський та ін. У міжвоєнний період фольклорні записи з Лемківщини друкувались на сторінках часописів «Наше слово», «Рідна мова», в післявоєнний період – у газетах «Наше слово» (Польща), «Нове життя» (Словаччина), «Лемківщина» (США).

Окремі приклади народних колядок та щедривок публікувались у численних співаниках та антологіях усної словесності в період 1950–1970 рр., зокрема: О. Тимка «Наша пісня», «Українські

народні пісні Пряшівського краю» (Братислава, 1958), Ю. Костюка, Ю. Цимбори, А. Дудеби «Українські народні пісні Східної Словаччини» (у 3 томах, Пряшів 1958, 1963, 1978), М. Соболевського «Лемківські співанки» (Київ, 1967), О. Гижі «Українські народні пісні з Лемківщини» (Київ, 1972). У США у 60-70-х рр. З. Лисько видав кілька томів пісень із Лемківщини, записані від лемків, що виїхали за кордон.

Серед зарубіжних видань великим доробком із тематики різдвяної обрядовості Лемківщини є праця фольклориста і етнографа Михайла Шмайди «А іші вам вінчую. Календарна обрядовість русинів-українців Чехо-Словаччини», видана у 1992 р. (Шмайда, 1992). Складається вона із двох частин: «Зима», ч. 1, та «Весна», ч. 2. У першій частині автор відтворив обрядовість лемків Чехії та Словаччини таких зимових свят, як: Введення, Катерина, Андрій, Варвара, Миколай, Филипівка, Святий вечір, Різдво, перший день після Різдва, другий день після Різдва, Младенки, Міжсвятки, Новий рік, Щедрий вечір, Богоявлення, М'ясниці та Пуцання.

Багато уваги вивченню духовної культури Лемківщини приділяється в наш час в Інституті народознавства НАН України. У 1999 та 2002 рр. вийшла у світ двохтомна монографія «Лемківщина» (Павлюк, 2002).

Детально лемківський фольклор описував дослідник Р. Кирчів у своїх статтях, зокрема в книзі «Усна народна словесність» (Павлюк, 2002), книзі «Із фольклорних регіонів України» (Кирчів, 2002) та ін.

У 2004 р. у Львові світ побачив фольклорно-етнографічний збірник дослідниці М. Горбаль під назвою «Різдво на Лемківщині» (Горбаль, 2004), який містить зразки народних і церковних коляд, щедривок, віншувань, тексти вертепів, традиції святкування Різдва, повір'я та ворожіння.

У 2005 році світ побачила ґрунтовна праця «Антологія лемківської пісні», автором якої є лемкиня Марія Байко. У ній, окрім чисельної кількості вірців різних жанрів, опубліковано понад 20 народних колядок (не враховуючи численних передруків).

У Львові 2011 р. дослідник М. Горбаль видала ґрунтовну книгу під назвою «Різдвяна обрядовість Лемківщини: семантика, типологія, етнічний аспект» (Горбаль, 2011).

Саме генетичний розвиток коляд досліджував румун із походженням П. Караман, який здійснив спробу встановлення українсько-болгарського-румунського типу коляд. Дослідник вважав, що саме українські та болгарські колядки та різдвяно-новорічна обрядовість найкраще збереглися серед усіх

слов'янських (Гойсак, 2010: 15). Відомими є наукові розвідки Є. Бартмінського (Bartminski, 2002), Л. Виноградової (Виноградова, 1982), Д. Невядомського (Niewiadomski, 1992). За висловом дослідниці В. Гойсак, основоположник польської етнолінгвістики Є. Бартмінський «особливу увагу приділяє мало вивченим апокрифічним колядкам, які дуже добре розвинулися саме в польській народній творчості» (Гойсак, 2010: 16). Дослідник Л. Виноградова зосередила свою увагу на аналізі основних сюжетних паралелей західнослов'янських та східнослов'янських колядок, вивчає момент обдаровування в обряді на матеріалі віншувань та колядок, а також етнографічних даних.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. відомими дослідниками лемківської культури є Я. Бодак, С. Верхоляк, М. Дзіндзя, М. Мушинка, Й. Вархол, Н. Вархол, М. Сополига, А. Ксенич, Н. Манько, І. Хланта, М. Соболевський, О. Гижа І. Мадзік, В. Максимович, Р. Кирчів, М. Байко, К. Чаплик, М. Горбаль, О. Фабрика-Процька, І. Любчик, В. Гойсак, Я. Галик та багато інших.

Мета статті полягає у висвітленні жанру колядок та їх різновидів в контексті обрядової культури лемків.

Виклад основного матеріалу. В українській фольклористиці дослідники розрізняють коляди, як церковні пісні про Різдво Христове, які виконують у церкві, та колядки – як народні твори, які не співають у церкві, переважно давнього дохристиянського походження. Функцією коляд під час зимових свят є звеличення адресата, тому їх називають величальними. Однак слід зазначити, що не всі дослідники підтримують таку теорію щодо термінології та вживають частково терміни «колядка» чи «коляда», змінюючи їх. Другим типом народних колядок є апокрифічні колядки, більш пізні, що розповідають про народження Христа, однак, на відміну від церковних коляд, мають народне походження, традиційні фольклорні елементи черпаючи з народних легенд та апокрифів. Такі колядки не виконуються у церкві.

Важливою складовою частиною є говір лемків, який є неоднорідним з огляду на словниковий склад. За висловом В. Гойсак, у говорі простежуються лексичні відмінності між різними частинами регіону. Більшість слів перетинає Лемківщину вздовж карпатського хребта (самим хребтом або ж трохи північніше), відокремлюючи західні та східні частини лемківського діалекту (Rieger, 1995: 15). Карпатські, зокрема лемківські, говірки зберегли до наших днів чимало архаїзмів, ввібрали значну кількість запозичень, польських

та словацьких, румунських, угорських та німецьких. Вплив польських говірок (а саме малопольських) найсильніший на півночі, а словацьких (точніше східнославацьких) – на півдні; впливи обох говірок слабшають у міру просування на схід. Словацизми значно частіше, ніж полонізми, перетинають карпатський хребет і поширюються на північній Лемківщині (Rieger, 1983: 152).

Основну ж частину словникового складу лемківської мови становить загальноукраїнська лексика.

Народні колядки функціонували на Лемківщині в межах широкого обрядового контексту: величальні колядки виконувалися під час обхідних обрядів зимового циклу, а апокрифічні співали під час сходинок молоді на прядки – вечірky/и/. За висловом дослідників, саме апокрифічні колядки – оригінальне явище, яке отримало розвиток на межі духовної християнської поезії та фольклору. Є. Бартмінський констатував, що «вони є взірцем фольклоризації Євангелія, тобто оформлення його змісту та ідеї в художній конвенції фольклору... Своєрідно передають історію народження Ісуса, трагедію вбогого материнства, радість із народження Дитяти. Християнські ідеї та теми вплітаються в поезику фольклору». Є. Бартмінський називає їх «явищем, специфічним для польської культури (частково для української)» (Bartminski, 1996: 328).

Про церковні та народні коляди Володимир Гнатюк зазначав: «Церковні коляди, хоч мають також своєрідну красу, але й мовою, і своїм духом різняться так від колядок, як небо від землі. (...) Коли колядки є витвором простонародним і походять усі з передтатарської доби, то церковні коляди є витвором духовних письменників та походять із XVII – XVIII ст. Таких неоднакових витворів не вільно ніяк ставляти в однім ряді побіч себе» (Гнатюк, 1914: V).

Дослідники намагалися встановити певні критерії для відокремлення цих двох різновидів зимових обрядових пісень. Зокрема, Ф. Колесса на основі типової будови вірша (колядки 5+5, щедрівки 4+4) висловлював думку, що в старовину це могли бути два окремі цикли пісенності, але останнім часом такі спроби визнані остаточно безпідставними, оскільки різдвяні та обрядові новорічні в записках пісень XIX – XX ст. вже становили єдиний вид народної творчості за функційними, образними та формальними ознаками (Виноградова, 1982: 44).

На усій території Лемківщини ще в XIX ст. були поширені величальні колядки. За етнографічними даними, на зламі XIX та XX століть колядники виконували спочатку церковну коляду,

а згодом величальні, що належать до найдавнішого пласту зимової обрядовості. Їх характеризує відлуння давніх міфологічних поглядів та багата символіка. Давні величальні колядки підлягали християнізації, подекуди в тексті прослідковувалося співіснування двох світоглядів – давнього язичницького та нового християнського, біблійні постаті та символи. Однак слід наголосити, що розуміння і тлумачення символів, їх походження, класифікації в категоріях язичництва не було притаманне пересічній людині. Тому в побуті величальні колядки були пов'язані з християнськими Різдвяними святами. За традицією їх поділяють на господарські (господар, господиня) та молодіжні (дівчина чи парубок), тобто за критерієм адресата обрядової пісні (Гойсак, 2010).

Дослідник М. Мушинка зазначає, що на Пряшівщині на початку ХХ ст., зокрема після першої світової війни, величальні уступили місце церковним духовним пісням про народження Ісуса Христа, за якими збереглася назва «колядки», або «коляды» (Мушинка, 1967: 41). Безперечно, надзвичайно негативний вплив на ці процеси мали історичні події, а саме розпорошення лемків, починаючи з 1944–1947 рр., розселення у складних умовах, де неможливо було зберегти обряд та обрядовість у цілому. На сьогодні на території Польщі, а в минулому ця територія належала Лемківщині, на Різдво популярними є колядницькі молодіжні гурти, які представляють вертеп та співають церковні коляди. Обряд щедрування, за висловом Вікторії Гойсак, майже зовсім перестав відбуватися. Апокрифічні колядки подекуди виконують навіть у церквах, а також у домашніх умовах представники старшого покоління лемків (Гойсак, 2010). Дослідниця, зібравши у своїй праці матеріали, записані фольклористами протягом останніх 150 років, а саме понад 480 колядок з їх варіантами у 108 селах на північній Лемківщині (частково у лемківсько-бойківській перехідній смузі між ріками Ослава та Солинко), на території Пряшівщини, а саме Гуменського, Бардіївського, Михалівського, Пряшівського і Попрадського округів, заселені українцями, а також апокрифічні тексти території Бачки (Сербія), констатує, що серед колядок є приклади з усієї території від сходу до заходу з помітною кількісною перевагою текстів, записаних на східних теренах. Існує пояснення. На думку багатьох дослідників, саме «на східних теренах краще збереглися зразки давніх народних колядок. Фольклор східних земель має більше спільних рис із фольклором загальноукраїнським, в якому, як загально у східнослов'янському, збереглося більше прикладів давніх величальних коля-

док, оскільки тиск із боку церкви, спрямований на знищення дохристиянських обрядів колядування або цілковитої їх адаптації, не був таким сильним, як на заході слов'янського світу. Західний лемківський фольклор по обох боках Карпат ввібрав значно більше польських і словацьких елементів. Стародавні величальні колядки тут майже не збереглися, зате функціонує велика кількість апокрифічних колядок, яких на сході значно менше (Гойсак, 2010: 27).

Особливо помітне, за висловом В. Гойсак та інших фольклористів, багатство апокрифічних колядок на північ від карпатського хребта, а тексти мають чимало спільного з відповідними польськими текстами. «Якщо у східній частині північної Лемківщини відсоток величальних колядок від усього числа записів становить 83%, а апокрифічних лише 17%, то в центральній частині обидві групи становлять приблизно по 50%, а на заході апокрифічні рішуче переважають, відповідно, 30% і 70%. Причому серед величальних колядок із західної Лемківщини майже половина – це короткі тексти, які мали суто практичне значення і форму прохання про коляду, погроз на випадок необдарування колядників або ж жартівливий характер (Гойсак, 2010: 27).

Ще однією причиною більшої кількості записів зі східних теренів є те, що на західній Лемківщині дослідники почали пізніше записувати народні колядки. Схожа ситуація була із записами на території південної Лемківщини, про яку дослідник М. Мушинка писав: «Стародавні світські колядки збереглися лише у східних районах нашого краю (Снинщина, Лабірщина і частина Маковиці), і то в значно скороченому, а часом у спотвореному вигляді. У західних регіонах Пряшівщини зустрічаємось із ними дуже рідко» (Мушинка, 1967: 41). На думку В. Гойсак, у західній частині збереглася значна кількість віншувань, що, безперечно, мали практичне застосування, а повний обряд із підвіконними колядками для всіх членів родини почав зникати.

Оригінальними є тексти, в яких колядники просять дати їм коляду, а у випадку невиконання прохання погрожують господарям вивести рогача (бика). Найчастішим гощенням був колач.

Репертуар та характер народних колядок та щедрівок лемків органічно споріднений із традиційними аналогами духовної культури як суміжних місцевостей Галичини, так і інших регіонів України. (Вифлеємська гра – шопка, пастирство, яслички – усе це вплив словаків та поляків). Лемківським народним колядкам та щедрівкам притаманні визначальні загальноукраїнські прикмети цього жанру як зі змістового, так і з формально-

поетичного, музичного огляду: традиційне обколядування членів сім'ї, адресування господареві, господині, хлопцеві, дівчині, вдові, сироті з характерними стереотипами їх величання, наявність такого архаїчного компонента обрядового співу, як рефрен, десятискладовий розмір вірша з цезурою після п'ятого складу (5+5), ідеалізоване зображення життя, господарських і сімейно-побутових обставин із відповідно підпорядкованою йому системою образно-поетичного, музичного вираження тощо» (Фабрика, 2013: 66).

Ф. Колесса зазначав, що в лемківських колядках із біблійним сюжетом «найменше спільного із старовинним новорічним величанням... вони охоплюють широкий круг євангельських та апокрифічних оповідань про народження, життя і смерть Христа та під цим оглядом наближаються подекуди до церковних коляд... Колядки цієї групи... співають господареві, господині й старшим людям» (Чаплик, 2010).

На території Північно-Східної Словаччини одним із найхарактерніших звичаїв зимового різдвяно-новорічного періоду були колядки – різдвяні пісні-побажання.

На думку дослідниці В. Гойсак, яка побувала у фольклорних експедиціях по селах колишньої Лемківщини, в наш час «інформатори добре пам'ятають із дитинства віншування, щедрівки, які співали щедріки, обходячи хати, та апокрифічні (з самоназвою більшості інформаторів – т.з. вечір-

кови коляды), які співали на вечірках.... Дійсність змінилася – вечірки перестали відбуватися, а отже, й натуральне середовище для співу апокрифічних колядок зникло, адже ж кожна обрядова пісня нероздільно пов'язана з конкретним обрядом і не може функціонувати сама по собі» (Гойсак, 2010: 23).

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що кожна нація, кожен народ має свої звичаї та традиції, що виробилися протягом багатьох століть і освячені часом.

Сьогодні кількість польсько-словацьких запозичень у лемківському говорі на території Польщі та Східній Словаччині зростає. Особливо помітні впливи в лексиці апокрифічних колядок у порівнянні з величальними обрядовими творами. У текстах колядок добре збереглися міфологічні народні уявлення про різноманітні події життя та світогляд. Опубліковані тексти лемківських колядок сягають близько 150 років, на жаль, за висловом дослідників, інколи є неповними, натомість нові (сучасні) записи є подекуди лише збереженими залишками стародавніх народних колядок. Тексти колядок не є однорідними (величальні колядки: молодіжні, господарські, а також апокрифічні). Основні сюжети, мотиви, образи мають загальнослов'янське коріння, а це свідчить про те, що не лише колядки, а й частково звичаї та традиції різдвяної обрядовості лемків до сьогодні зберегли проукраїнську основу як один із проявів своєї етногенетичної спільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вархол Й. Календарна та сімейна обрядовість українців Словаччини / голов. ред. Г. Скрипник. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ, 2019. 268 с.
2. Виноградова Л. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян, Москва, 1982. С. 44–45.
3. Войтович В. Українська міфологія. Київ, 2002. С. 240.
4. Гнатюк В. Колядки і щедрівки. Т. 1 *Етнографічний збірник Наукового товариства ім. Шевченка*. Т. XXXV. Львів, 1914. С. V.
5. Гойсак В. Мовна картина світу, відображена в народних колядках з Лемківщини. Горлиці, 2010. 288 с.
6. Головацкий Я. Народные песни Галицкой и Угорской Руси, Т. II, Т. IV. Москва, 1878.
7. Горбаль М. Різдво на Лемківщині. Фольклорно-етнографічний збірник. Львів, 2004. 215 с.
8. Горбаль М. Різдвяна обрядовість Лемківщини: семантика, типологія, етнічний контекст. Інститут народознавства НАН України, ТзОВ Дизайн-студія «Папуга». Львів, 2011. 199 с.
9. Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України. Нариси і статті. Інститут народознавства НАН України. Львів, 2002. 349 с.
10. Колесса Ф. Народні пісні з Галицької Лемківщини. Етнографічний збірник НТШ. Т. XXXIX–XL. Львів, 1929. С. IV.
11. Колядки та щедрівки / упор. О. Дей. Київ, 1965. 640 с.
12. Лемківщина. Історико-етнографічне дослідження. Духовна культура / Ред. С. Павлюк. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2002. Т. 2. 417 с.
13. Мушинка М. З глибини віків. Антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини. Пряшів, 1967. 395 с.
14. Фабрика-Процька О. Пісенна культура лемків України (XX – XXI ст.) : монографія. Нова Зоря, Івано-Франківськ, 2013. 328 с.
15. Чаплик К. Трансформація пісенного фольклору лемківських переселенців у Західну Україну (повоєнний період) : дис. кандидата мист-ва : спец. «Музичне мистецтво» 17.00.03. Київ, 2010. 191 с.
16. Шмайда М. А іші вам вінчую. Календарна обрядовість русинів-українців Чехо-Словаччини. Братислава; Пряшів, 1992. 52 с.
17. Bartminski J. Ludowe koledy apokryficzne. Z koleda przez wieki, pod red. T. Budrewicza, S. Koziary, J. Okonia, Tarnow, 1996, s. 328.

18. Bartmiski J. Polskie koledy ludowe, Krakow, 2002, s.18.
19. Kolberg O. Dzieła wszystkie. T. 49-51. Sanockie-Krosnienskie, Poznan-Wroclaw, 1974. 552 s.
20. Niewiadomski D. Motyw orki złotym pługiem. Semantyka noworocznej koledy gospodarskiej, Etnolingwistyka, t. 5, Lublin 1992.
21. Rieger J. Jeszcze o wpływach polskich i słowackich nag wary lemkowski (z problematyki słownictwa) w: Studia linguistic memoriae Zdislai Stieber dedicata, Wroclaw, 1983, s. 152.
22. Rieger J. Słownictwo I nazewnictwo lemkowski, Warszawa, 1995, s. 15.

REFERENCES

1. Warhol J. Calendar and Family Ritual of Ukrainians in Slovakia. [Kalendarna ta simeyna obryadovist' ukrajintiv Slovachchyny]. [ed. G. Skripnik]. M. Rylsky National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2019. 268 p. [in Ukraine]
2. Vinogradova L. Winter calendar poetry of the Western and Eastern Slavs [Zimnyaya kalendarnaya poeziya zapadnykh i vostochnykh slovyan], Moscow, 1982, p. 44–45. [In Russia]
3. Voitovich V. Ukrainian mythology [Ukrayins'ka mifolohiya], Kiev, 2002, p.240. [in Ukraine]
4. Hnatyuk V. Christmas carols and bounty [Kolyadky i shchedrivky] Vol. 1 Ethnographic collection of the Shevchenko Scientific Society. T. XXXV. Lviv, 1914. S.V. [in Ukraine]
5. Goisak V. The linguistic picture of the world, reflected in folk carols from Lemkivshchyna. [Movna kartyna svitu, vidobrazhena v narodnykh kolyadkakh z Lemkivshchyny]. Horlicy, 2010, 288 p. [in Poland]
6. Golovatsky I. Folk songs of the Galician and Ugric Rus [Narodnyye pesni Galitskoy y Ugorskoy Rusi]. T. II, T. IV, Moscow, 1878. [in Russia]
7. Horbal M. Christmas in Lemkivshchyna [Rizdvo na Lemkivshchyni]. Folklore Ethnographic Collection. Pyramid, Lviv, 2004. 215 p. [in Ukraine]
8. Gorbal M. Christmas Rite of Lemkivshchyna: Semantics, Typology, Ethnic Context [Rizdviana obryadovist' Lemkivshchyny: semantyka, typolohiya, etnichnyy kontekst]. Institute of Ethnology of NAS of Ukraine, LLC Parrot Design Studio, Lviv, 2011. 199 p. [in Ukraine]
9. Kyrchiv R. From the Folklore Regions of Ukraine, [Iz fol'klornykh rehioniv Ukrayiny]. Lviv, 2002, 349 p. [in Ukraine]
10. Kolessa F. Folk songs from the Galician Lemkivshchyna [Narodni pisni z Halyts'koyi Lemkivshchyny]. Ethnographic collection of NTSh. T.XXX-XL. Lviv, 1929. S. IV. [in Ukraine]
11. Christmas carols and generosity, emphasis. [Kolyadky ta shchedrivky]. O. Day, Kyiv, 1965, 640 p. [in Ukraine]
12. Lemkivshchyna [Lemkivshchyna]. Historical and ethnographic research. Spiritual culture. Ed. S. Pavlyuk.: Institute of Ethnology, NAS of Ukraine, Lviv, 2002. Vol. 2. 417 s. [in Ukraine]
13. Mushinka M. From the depths of ages. [Z hlybyny vikiv]. Anthology of Oral Folk Art of Ukrainians in Eastern Slovakia, Prešov, 1967. 395 p. [in Slovakia]
14. Fabryka-Protka O. Song culture of Lemkos of Ukraine (XX-XXI centuries) [Pisenna kul'tura lemktiv Ukrayiny (KHKH-KHKHI st.)]: monograph.: New Dawn, Ivano-Frankivsk, 2013. 328 p. [in Ukraine]
15. Chaplyk K. The Transformation of the Song Folklore of Lemko Migrants into Western Ukraine (Post-War Period) [Transformatsiya pisennoho fol'kloru lemktiv'skykh pereselentsiv u Zakhidnu Ukrayinu (povoyennyi period)]: Dis. Candidate of Arts: Special. "Musical Art" 17.00.03. Kyiv, 2010. 191 p. [in Ukraine]
16. Shmayda M. And Isha to you. Calendar Ritual of the Ruthenians-Ukrainians of the Czech Republic [A ishi vam vinchuyu. Kalendarna obryadovist' rusyniv-ukrajintiv Chekho-Slovachchyny]. Bratislava; Prešov, 1992. 52 p. [in Slovakia]
17. Bartmiski J. Ludowe apocryphal collages. [Ludowe koledy apokryficzne]. From the collage over the centuries, edited by T. Budrewicz, S. Koziara, J. Okonia, Tarnow, 1996, p.328. [in Poland]
18. Bartmiski J. Polish folk colleges [Polskie koledy ludowe], Krakow, 2002, s. 18. [in Poland]
19. Kolberg O. Works all [Dzieła wszystkie]. T. 49-51. Sanockie-Krosnienskie, Poznan-Wroclaw, 1974. 552 s. [in Poland]
20. Niewiadomski D. The motive of plowing with a gold tramp. Semantics of the New Year's colloquium of the economy [Motyw orki złotym pługiem. Semantyka noworocznej koledy gospodarskiej], Etnolingwistyka, vol. 5, Lublin, 1992. [in Poland].
21. Rieger J. Still about the influence of Polish and Slovak writers of Lemko (from the vocabulary of vocabulary) [Jeszcze o wpływach polskich i słowackich nag wary lemkowski (z problematyki słownictwa)] in: Studia linguistic memoriae Zdislai Stieber dedicata, Wroclaw, 1983, p. 152. [in Poland].
22. Rieger J. Words and vocabulary Lemko Słownictwo I nazewnictwo lemkowski, Warszawa, 1995, s. 15. [in Poland].